

“Weyler fou un producte del seu temps”

Weyler fou el “carnisser de Cuba” tal com deia la premsa nord-americana de l'època?

—És una imatge molt injusta i que no s'avé gens amb la realitat. És un clixé.

—Historiadors cubans també alimenten aquesta imatge, fins i tot avui dia.

—Sí, producte d'un nacionalisme gens ponderat. És indubtable que Weyler va ser dur, cruel fins i tot, però no va fer res

Antoni Marimon és professor d'història contemporània a la Universitat de les Illes Balears. Ha escrit una biografia sobre Valerià Weyler.

que a l'època no fos moneda corrent en casos semblants. Pensem què fa l'exèrcit nord-americà amb els nadius indis al seu territori, o què va fer l'exèrcit britànic al Transvaal durant la guerra dels Bòers. Era igual que allò.

—Weyler és acusat d'haver inventat els camps de concentració, com si es tractàs d'un prenazi.

—És una exageració. Fins i tot se n'ha de ponderar el nom. Estrictament, era una política de reconcentració de camperols en uns camps a posta. D'aquí ve el nom. Ara bé, en aquests camps cada família tenia un espai per a conrear. L'objectiu no era pas aniquilar-los, com als camps de concentració nazis. L'objectiu de Weyler era impedir el suport als independentistes cubans. Vist amb ulls d'avui, un trasllat forçós en massa com aquell és una animalada, impossible d'acceptar. No s'ha d'amagar que

“La mort del cabdill cubà Maceo se celebrà com una gran victòria a Espanya”

Weyler va ser un repressor dur del moviment independentista, i que els camps comportaren malalties, fam, penúries i la mort per a molta gent. Però, ho repeteixo: era igual com feren els nord-americans amb els indis i els britànics al Transvaal.

—**La imatge a l'estat espanyol i, sobretot, a Mallorca era d'un heroi invicte.**

—Sí, fruit d'una campanya mediàtica d'aquell moment que tenia en Weyler el paradigma de general triomfador. Ara bé, què hauria passat si s'hagués quedat a Cuba per a plantar cara a la invasió dels Estats Units? No ho podem saber, però a efectes de preservar aquesta imatge de general victoriós no hi ha dubte que la seva destitució va servir molt, perquè li evità una probable derrota.

—**Weyler va proposar a Cánovas la invasió dels Estats Units...**

—L'he sentida, aquesta història, però no sé fins a quin punt era una pretensió real. Sigui com sigui, és cert que ajudà a forjar a Espanya la seva imatge de general decidit, sense por, d'heroi.

—**La mort del cabdill Antonio Maceo és la gran victòria de Weyler a Cuba?**

—Sí, si més no ho és mediàticament, sens dubte. La mort de Maceo es va celebrar com una gran victòria arreu d'Espanya. A Mallorca, a la plaça de Toros de Palma, es va celebrar un espectacle, amb enorme èxit de públic, que representava l'esdeveniment, a l'estil d'aquells espectacles de Buffalo Bill sobre el *Far-West* que es representaven als Estats Units i en algunes capitals europees durant aquells anys. També és important de ressenyar que Weyler s'emportà cap a Mallorca la cadira on solia asseure's Maceo, com a botí de guerra, i que ha estat exposada al museu militar de San Carlos, de Palma, fins fa pocs anys, fins que es va retornar a Cuba.

—**La guerra de Cuba va ser la primera guerra mediàtica?**

—Podríem dir que sí. Va ser instigada per la premsa sensacionalista nord-americana, especialment per la de Randolph Hearst i Joseph Pulitzer; per part espanyola s'erigien herois mediàtics, com ara Weyler; hi hagué un seguiment minuciós de tots els fets bèl·lics, i fins i tot, acabada la guerra, es fan els primers documentals bèl·lics en cinema, com els que glossen —certament amb exageracions i sempre a través de representacions que es volen fer passar com a reals— les accions dels *Rough Riders* de Teddy Roosevelt.

—**Precisament Theodore Roosevelt va ser un personatge important en la guerra, no tant perquè hi participàs com a voluntari, sinó més aviat com la representació de l'incipient imperialisme nord-americà que dugué a terme com a president, durant el seu mandat.**

—Sens dubte. Ell s'inventà allò del *Big Stick* —‘gran garrot’—, l'estratègia diplomàtica a base de la força. La força armada per a portar la *civilització* als països d'interès estratègic dels Estats Units. Cuba quedà sota control nord-americà durant quatre anys, però és que després la Constitució cubana preveia una reserva d'intervenció per part dels Estats Units si consideraven que la democràcia *perillava*. A més, recordem que es quedaren Guantánamo. Aquesta estratègia engloba també la presència militar i les actuacions nord-americanes a Haití, Costa Rica, Nicaragua i Panamà durant els anys següents, sota la presidència de Roosevelt.

—**Com queda Weyler a la historiografia seriosa?**

—Weyler fou un producte del seu temps. Queda com un home culte, molt preparat, molt bon militar i, sobretot, possiblement un dels darrers militars liberals de l'Espanya del segle XIX i principi del XX. Recordem que mai no va voler actuar contra el poder civil —tot i que li ho demanaren sovint— i que, per exemple, al final de la seva vida criticà amb duresa la dictadura militar de Primo de Rivera. Passa que la llegenda negra de Cuba sempre el perseguí, fins ara i tot.

Miquel Payeras

Quina relació familiar teniu amb Valerià Weyler?

—La meva besàvia era germana del general. Com sabeu, ell era mallorquí, fill d'un il·lustre metge i botànic, i d'ascendència germànica. D'aquí ve el llinatge.

—**S'ha extingit, el llinatge?**

—No. Hi ha Maria Teresa Weyler, que és una dona ja molt major, i un altre descendent, que nom igual que el general, Valeriano Weyler, que viu a les Canàries. Weyler va tenir un fill que morí de molt jove —just abans de la guerra civil, mentre passava l'estiu a Cala Major (Mallorca)—, que va ser el pare de la dita Maria Teresa, de Valeriano i de Fernanda, ambdós desapareguts. Després el general tingué dues filles més, Matilde, que morí en un accident d'hípica de molt joveneta, a quinze anys crec, i Maria. Cap de les dues no tengué descendència.

—**Quina imatge tenia del general la família mallorquina?**

—Com ja us deveu imaginar, era una imatge molt positiva. Era, juntament amb Eusebi Estada, un dels dos grans referents de la nissaga familiar. Malgrat això, record que la meva àvia, que era neboda de Weyler, sempre deia que s'havia esborronat quan morí Antonio Maceo, perquè totes les campanes de les esglésies de Mallorca tocaven a glòria. Deia que ho lamentava, per molt “negre i enemic d'Espanya que fos”. Els dos personatges, Weyler i Maceo, els dos enemics a la guerra de Cuba, es relacionen en els meus records. De fet, no fa pas gaire que vaig anar a Cuba i vaig voler visitar el museu on hi ha el retrat de Maceo, un home molt ben plantat, que pel fet de ser mulat va sofrir el racisme i per això no arribà més amunt en l'exèrcit cubà.

—**Weyler se'n va anar de molt jove de Mallorca per a ingressar a l'acadèmia militar. Mantenia contacte, però, amb la seva família mallorquina?**

—Sí. Li tenia una gran estimació. De fet, sempre que les seves obligacions li ho permetien tornava per Nadal a Mallorca a “tomar el pavo”. Ell xerrava mallorquí molt malament, de tants anys d'estar a fora, però s'hi esforçava. Es deia que per aquest amor als seus orígens protegia tant com podia els